

UNIVERSUM VAI PLURIVERSUM: VANHA KIISTA UDESTA MAAILMANJÄRJESTYKSESTÄ

Samuel P. Huntington, Kulttuurien kamppailu ja uusi maailmanjärjestys. Suomen-tanut Kimmo Pietiläinen. Terra Cognita, Helsinki 2003.

Tiedämme keitä olemme vasta, kun tiedämme keitä emme ole ja usein vasta, kun tiedämme keitä vastaan olemme. [...] Identiteettiä etsiville ja etnisyyden uudelleen keksiville kansoille viholliset ovat olen-naisia, ja potentiaalisesti vaarallisemmat vihollisuudet ovat maailman suurten kulttuurien välisillä siirroksilla. (Samuel P. Huntington)

Der Feind ist unsere eigene Frage als Gestalt.¹ (Theodor Däubler Carl Schmittin lainaamana)

Monikulttuurinen Amerikka on mahdoton, koska ei-länsi-mainen Amerikka ei ole amerikkalainen. Monikulttuurinen maailma on väistämätön, koska globaali imperiumi on mahdoton. (Samuel P. Huntington)

Die politische Welt ist ein Pluriversum, kein Universum.² (Carl Schmitt)

Kimmo Pietiläisen ansiokkaasti populaareja luonnontiedettä ja tekniikkaa käsittelevien tietokirjojen suomennoksa julkaisut kustannusosakeyhtiö Terra Cognita on nyt astunut myös valtio-opin alalle ja tarjoaa Harvardin valtiotieteilijä Samuel P. Huntingtonin kuuluisan teoksen *The Clash of Civilizations: Remaking the World* Ordervihdoin suomeksi. Tämä tosin tapahtuu noin kymmenen vuotta myöhässä, mikä ei klassikon suhteen ole mikään viive, mutta toisin kuin kustantaja teosta mainostaa, sitä ei voida pitää kestäväenä klassikkona vaan pikemminkin po-

leemisena kannanottona aika-kauden ulkopoliittiseen keskusteluun. Teoksessa ei ole kuitenkaan esipuhetta, joka auttaisi hieman kontekstuaalisoi-maan kirjaa tässä keskustelussa. Koska kirja itsessään on nyt suomeksi luettavissa, pyrin seuraavassa valaisemaan hieman tämän keskustelun taustoja ja varsinkin sen suhdetta kirjan kiistakumppaniin, Francis Fukuyaman historian lopun teesiin, jonka Huntington halusi kirjallaan kumota. Tässä kiistassa Huntington näyttikin hetken olevan niskan päällä: hänet nostettiin johtavaksi maailmanjärjestyksen analyytikoksi, ja Balkanin sodan sekä Ruandan kansanmurhan jälkeen *Nation*-lehti otsikoi kantensa näyttävästi: "The End of Fukuyama". Nyt teos ilmestyy suomeksi kuitenkin "The Return of Fukuyama, Part II" -tilanteessa, jossa globaalin maailmanjärjestyksen uudelleenrakentaminen luottaa enemmän Fukuyaman kuin Huntingtonin visioon ja "Bushin oppi" uudesta maailmanjärjestyksestä kieltää avoimesti kaiken kulttuurien kamppailun.

Sen sijaan kustantaja on kyllä oikeassa siinä, että Huntingtonin ajatukset ovat jo juurtuneet maailmalla poliitikkojen, sotilaiden ja kansalais-tenkin puheisiin. Tosin näin ei ole tapahtunut Suomessa. Vaikka kirja käännettiin nopeasti yli kahdellekymmenelle kielelle, ja se herätti valta-vasti kansainvälistä keskustelua, Suomessa teosta tuskin tunnetaan. Siinä missä kansainvälisen politiikan ammattilaiset ja tutkijat näyttivät nukkuvan Huntington-keskustelun ylitse, niin poikkeuksena aina avarakatseinen, kulttuuri-politiikasta kiinnostunut professori Ilkka Heiskanen kiinnitti heti huomiota Hunting-

tonin kulttuurin korostami-seen ja teki *Kosmopolis*-lehteen laajan kaksiosaisen analyysin viimeaikaisista yrityk-sistä legitimoida modernia eu-rooppalaista sivilisaatiota tai MES:iä kuten Heiskanen sitä kutsui. (*Kosmopolis* 2/2000, s. 7-24 ja 4/2000, s.7-37.) Tosin Heiskanen käytti Huntingtonia lähinnä ponnahduslautana uuteen Huntingtonia sofistikoituneempaan ja konkreettisempaan kulttuurien poliittisen analyysin kehittämiseen globalisoituvassa maailmassa. Heiskanen sofistikoituneempi malli seuraisi Huntingtonia hylkäämällä abstraktit länsi-maiden edistystarinat sekä talouden painotuksen ja ot-taisi Huntingtonin painotta-mat kulttuuriset tekijät vakavammin esiin, mutta samalla se hylkäisi Huntingtonin yksinkertaistukset, typeryydet ja omat MES:in legitimointiyritykset. Tässä Heiskanen "de-leuzeläisen" vapaan käytön kautta etenevä Huntingtonin silitys sekä "myötä- että vastakarvaan" jättää kuitenkin itse asiassa Huntingtonista itses-tään tuskin mitään jäljelle, ja hyvä näin.

HARVARDIN GURUJEN KANSAINVÄLISEN POLITIIKAN BESTSELLER-FRAASIT

Omituista on myös, ettei edes teoksen kansainvälinen maine ja myyntiluvut herättäneet yhtään suurkustantajaa Suomessa ennen kuin Terra Cognitaa. WSOY kun käänsi Fukuyaman bestsellerin – *Historian loppu ja viimeinen ihminen* (1992) – heti sen ilmestyttyä. Nämä kaksi Harvardin kasvattia ovatkin edustaneet kahta johtavaa yhdysvaltalaisista yritystä hahmottaa laajemmin kylmän sodan jälkeistä uutta maailmanjärjes-

tystä ja Yhdysvaltojen roolia siinä. Kummatkin kritisoivat Yhdysvaltojen ulkopoliittikkaa pitäytymisestä liikaa vanhoissa kylmän sodan asetelmissa ja kykenemättömyydestä vastata uusiin haasteisiin.

Heidän kiistansa asettuu tietenkin tässä suhteessa Yhdysvaltojen ulkopoliittisen projektin sisään, ja amerikkalaisille ja varsinkin eurooppalaisille kriitikoilleen he kaikista eroistaan huolimatta edustavat samaa amerikkalaista ideologiaa. Erityisesti *Le Monde diplomatique*n kirjoittajat näkevät F & H:n edustavan vain amerikkalaisten hegemonian ja intressien turvaamisen uusia ideologioita. Kansainväliset kirjajamarkkinat ovat kuitenkin verifioineet tämän ideologian pragmatistisen voiman, sillä teoksista tuli heti kansainvälisiä yli kahdeksikymmenelle kielelle käännettyjä bestsellereitä, ja kriittisemmät kansainvälisen järjestyksen analyysit ovat joutuneet ottamaan kantaa niihin. Tässä suhteessa F & H:ta ei voi ohittaa vain vetoamalla heidän analyysinsä heikkouksiin, sillä näiden bestsellerprofeettojen visioista on jo tullut osa uutta maailmanjärjestyksen teoretisoinnin paradigmaa. Profeettojen tapaan he ovatkin määrittäneet sen merkityshorisontin kentän, jossa tulevaisuutta tehdään, ja profetoilta ei ole koskaan odotettu kovin sofistikoituneita analyyssejä. Ja koska nykymaailman tunnetuksi tuleminen taistelussa maailman median valloittavat fraasit ovat menestyvän profeetan *sine qua non*, kehittivät myös F & H helposti markkinoitavat ja mieleen iskostuvat teesit uudesta maailmanjärjestyksestä. Fukuyama itse affirmoikin täysin fraaseista elävän ja niille käsiään taputtavan Nietzschen

viimeisen ihmisen, tosin sillä varauksella, että tälle amerikkajapanilaiselle juuri talouselämässä, urheilussa tai julkisuudessa saatu kättentaputus (amerikkalainen tunnetun tunnustus) tarjoaa vielä menetettyä kiihkoa (*thymosta*) korvaavia toiminnan motiiveja varsinkin taloudelliselle yrittäjyydelle, vaikka F pitääkin kaikkea *megathymosta* vaarallisena. Urhean soturiaristokratian *thymoksen* ja viekkaan kaupпамiehen yrittäjyyden eetoksen välinen kiista on tietenkin hallinnut länsimaista kulttuuria ja sen "antiikin ja modernin" kiistaa lähes uuden ajan alusta asti, mutta varsinaisesti modernien teknologisten maailmansotien jälkeen eurooppalaisetkaan ajattelijat eivät ole voineet enää vedota vanhaan soturietiikkaan ja pateettisen kreikkalais-saksalaiseen *thymokseen*. Siis siihen minkä oma kansallisuuni ilmaisi hienosti säkeillä: "*Mun isäin' oli sotamies ja nuori, kauniskin, / [...] kaikki sai he vertaan vuodattaa; / oi suloista tok' elämää, suloista kuolemaa.*" Siksi F:n kriitikot ovatkin tyytynneet tuomitsemaan miehen latteaksi juntiksi oppineisuuden etiikalla "*Mun isäin' oli kirjamies ja vanha, viisasikin*" tai säälimättömän kapitalismin uusideologiksi sorrettujen etiikalla "*Mun isäin' oli duunari ja köyhä, nälkäinen*". F:n dynaaminen vanha konservatiivisuutta vastustava uuskonservatiivinen (tunten hän itse sitä kutsuu) ilosanoma on kuitenkin, että vanhat kirjat, opit, traditiot ja isät on jätettävä hautoihinsa, sillä uusi maailmanjärjestys lupaa ylittää sekä sodat että köyhyyden luoden uuden taloudellisen veljeyden aamuruskon ihmiskunnan siunaukseksi. "*Mun globaali veljeni on lii-*

kemies ja vauras, tunnettu." Vaikka itse uusliberalistisessa lännessäkin, puhumattakaan muusta maailmasta, yleisempi säe kuuluu: "*Mun äitini oli yksinhuoltaja ja pätkätyöläinen, ja ylikoulutettuna hän sossuun vaelsi.*"

Fukuyaman fraasi on, ettei uusi maailmanjärjestys tarkoita vain kylmän sodan vaan itse "ideologisen" historian loppua. Yksinkertaisuudessaan se kuuluu seuraavasti: "*Liberaali demokratia edustaa ihmiskunnan ideologisen kehityksen päätepistettä ja ihmisten hallitsemisen universaalia ja lopullista muotoa. [Amen.]*" (*The National Interest*, Summer 1989.) Fukuyaman universaali ilosanoma (*good news*, kuten hän itse sanoo) on, että vapaa markkinatalous ja liberaali demokratia ohjaa jo kaitsemuksen lailla maailmaa uuteen paratiisiin; koska tämä vapahtajan toinen tuleminen on jo läsnä, historia on tietenkin loppu eikä mitään kahlitsevia kirkolliskokouksia enää tarvita. Huntington taas kieltää tällaisen uusliberalistisen messianismin eikä ole sen tähden valmis hylkäämään vanhaa kv-poliittikan katedraalia ja sen oppia eri valtatekijöiden tasapainoon ja toistensa kahlintaan perustuva maailman rauhasta. H nimittäin epäilee muiden kulttuurien laulavan hoosiannaa amerikkalaiselle universalismille. Ennemminkin amerikkalaisten herruus näyttyy muille vain yksipuolisena tunnustuksena, jossa niiden olisi tehtävä työtä herralle ja taputtettava tälle hymyissä suin. Huntington muistuttaa, että "se mikä lännen mielestä on universalismia, on muiden mielestä imperialismia" (KK, s.232) ja väittää, että "kaksinaismoraali on käytännössä universaalien periaatteiden

väistämätön hinta”, joka itse asiassa ruokkii globaalia lännenvastaisuutta ja kulttuurien konfliktia: “Ei-länsimaalaiset osoittavat kärkevästi lännen periaatteiden ja lännen toimien välisen kuilun. Tekopyhyys, kaksinaismoraali ja ‘mutta ei’ ovat universalististen kuvitelmien hinta. Demokratiaa ajetaan, mutta ei jos se nostaa islamilaiset fundamentalistit valtaan. Ydinaseiden rajoittamista saarnataan Iranille ja Irakille, mutta ei Israelille. Vapaa kauppa on taloudellisen kasvun eliksiiri, mutta ei maatalouden. Ihmisoikeudet ovat ongelma Kiinassa, mutta ei Saudi-Arabiassa. Hyökkäys öljyä omistavaan Kuwaitiin torjutaan valtavalla voimalla, mutta ei hyökkäystä ei-öljyä omistavaan Bosniaan.” (KK, s. 232.)

Poliittisen itsenäisyyden saavutettuaan ei-länsimaiset yhteiskunnat eivät halua suinkaan jäädä lännelle taputtavaksi orjiksi vaan tahtovat affirmoida oman vapautensa “lännen taloudellisesta, sotilaallisesta ja kulttuurisesta hallinnasta” (ibid.). Huntington, joka on puhunut yksinäisestä supervallasta ilman yhdenvertaista tunnustusta, vaatikin Yhdysvaltoja tunnustamaan toiset kulttuuriset suurvallat jo omankin identiteettinsä vuoksi saadakseen taas niiltä yhdenvertaisen tunnustuksen. F:n universaalinen homogeenisen kuluttajaparatiisin sijaan H profetoi kulttuurien kasvavasta heterogeenisyydestä ja tulevasta taisteluista: “Ihmiskunnan suuret jakaumat ja konfliktia hallitseva perusta tulee olemaan kulttuurinen. [...] Sivilisaatioiden törmäys tulee hallitsemaan globaalia politiikkaa. Siirrosvyöhykkeet sivilisaatioiden välillä ovat tulevaisuuden taistelulinjoja.” (*Foreign Affairs*, Summer 1993).

Huntingtonille tässä taistelussa on tärkeää tietää keitä me (länsi) olemme. Kysymykseen ei löydy vastausta abstrakteista universaaleista opeista vaan konkreettisista kulttuurisista eroista, jotka ovat samalla maailmanrauhan vakavin uhka ja tae, kuten hän oman eepoksensa lopettaa: “Tulevana kautena kulttuurien kamppailut ovat maailmanrauhan suurin uhka ja kulttuureihin perustuva kansainvälinen järjestys on varmin turva maailmansotaa vastaan.” (KK, s. 412).

Se, mikä tekee näistä Yhdysvaltojen globaalien identiteetin pohtijoista kiinnostavia, ei ole niinkään heidän teorioidensa briljantius tai intellektuaalinen kontribuutio, sillä kummatkin ovat ainakin eurooppalaisesta näkökulmasta aika heikkoja. Yhdysvalloissa tosin näitä populaarikirjoittajia on luonnehdittu moniulotteisiksi, vaikeiksi (!) ja lukeneiksi (!) teoreetikoiksi. Mutta koska kv-politiikassa teoretisointi ja ajattelu on ollut lähinnä pahe, niin omassa sarjassaan F ja H ansaitsevat osin teoreetikon maineensa. Samoin verrattuna edesmenneen Harvardin filosofian professori John Rawlsin uutta maailmanjärjestystä legitimoimaan pyrkiviin uusstoalaisiin tautologisiin järkiabstraktioihin F & H tuntuvat huomattavasti säädylisemmiltä ja kaikissa yksinkertaistuksissaankin konkreettisilta ajattelijoilta. Järjen ammattilainen Rawls nimittäin järkeilee omassa kansainvälisen järjestyksen pamfletissaan *The Law of Peoples*, että uuden kansojen lain pitää perustua järkeviin liberaaleihin ihmisiin (*reasonable liberal people*), jotka pommittavat järkevästi järjetöntä järjen lain suojaa vailla olevaa järjettömyyttä huolimatta siitä, että tässä järjen riemuvoitossa

jouduttaisiin pommittamaan järjen kahakoihin osattomia viattomia naisia ja lapsiakin. Samalla tulisi sietää (siis pommittaa vain järjellä eikä sirpalepommeilla) niitä, jotka eivät ole nyt ihan liberaaleja järkeviä ihmisiä, mutta eivät nyt ihan järjettämiäkään, vaan ainakin jollakin tavoin säädylisiä ihmisiä (*decent people*).

H & F eivät ole kuitenkaan ohittamattomia vain, koska nämä painosten sankarit ovat vaikuttaneet lukuisten ihmisten tapaan hahmottaa maailmanjärjestystä, vaan koska heillä on myös ollut konkreettista vaikutusvaltaa Yhdysvaltojen ulkopoliittikan suurten linjojen hahmottamisessa, siis maailman kohtalon määräämisessä. Reaganin hallinnossa työskennellyt ja nykyisten Washingtonin haukkojen taustateoreetikko apulaisulkoministeri Paul Wolfowitz kutsui jo vuonna 1981 Fukuyaman mukaan joukkoonsa, ja tämä työskenteli sekä Reaganin että Bushien hallinnoissa. Huntingtonilla taas on ollut pitkä ura amerikkalaisen kansainvälisen politiikan taustateoreetikkona. Hän oli perustamassa sen virallista kantaa edustavaa *Foreign Affairs* -lehteä ja johti 1986–87 American Political Science Associationia. Vuosina 1977–78 hän palveli Carterin hallinnossa Valkoisessa talossa National Security Councilissa, jossa suunnitteli Yhdysvaltojen turvallisuuspolitiikkaa. On ironista, että uskontojen ja traditioiden merkitystä korostava, moraalien rappiosta ja siirtolaisten määrästä huolestunut sekä kansallisen edun käsitteessä kiinni oleva konservatiivi liberaali Huntington on itse asiassa ollut Carterin mies. Nykyään paremmin Yhdysvaltojen politiikan raivoisana kriitikkona tunnettu

kielitetiellä Noam Chomsky onkin kaivanut vuosien varrelta esiin Huntingtonin fasisistisilta kuulostavat toimenpidesuosituksukset ja todennut, että jos tämänkaltaiset tyypit edustavat liberaalia establishmentia, niin mitä ihmettä on amerikkalainen ei-liberaali establishmenti.

Liberaali konservatiivi Fukuyama taas on ollut vankka Reaganin ja Bushin kannattaja. Hänen tutorinsa halusivat itse asiassa vastustaa liian liberaalia ilmapiiriä Yhdysvaltojen eliitissä, kun taas Fukuyama itse on alusta asti taputtanut käsiään ei vain taloudellisen liberalismiin vaan myös liberaalin kulttuurin voittokululle ja ennen kaikkea modernisaatio-prosessille. Esitelmöidessään konservatiivikavereilleen Fukuyama määrittikin uuden uusliberalistisen dynaamisen konservatismiin, joka olisi täysin vastakkainen vanhalle eurooppalaiselle konservatiivisuudelle. Vedoten Schumpeterin määritykseen vapaasta markkinakilpailusta "luovana hävityksenä" Fukuyama juhli markkinoiden mahdollistamien dynaamisten uusrikkaiden voittoa vanhan rahan ennakkoluuloista ja syytti vasemmistolaisina esiintyviä globalisaation vastustajia todellisesta vanhakantaisesta konservatismista. Nämähän vetoavat "ympäristön suojeleluun" (luonnon konservointiin) tai työläisten "oikeuksien suojeleluun" (elintason konservointi) markkinoiden luovaa ja uudistavaa, hävittävää voimaa vastaan.

NUOREN KONSERVATIIVIN MAAILMANVALLOITUS

Miten sitten F & H nousivat uuden maailmanjärjestyksen guruiksi? Japanilaisten siirto-

laisten täysin amerikkalaistunut poika Francis Fukuyama meni itse asiassa 70-luvun alussa opiskelemaan kirjallisuustiedettä Cornellin yliopistoon, missä tämä nuori konservatiivi ei ihastunut niinkään opiskelijamellakoista kuin niitä kauhisteleavasta Rousseau ja Platonin kääntäjistä, professori Allan Bloomista. Tämä Armanin pukuja, kuubalaisia sikareja, Mont Blanc -kyniä ja Baccarat-kristallia rakastava, Saul Bellow'n *Ravelstein*, oli Leo Straussin vanha oppilas, jonka Strauss oli lähettänyt 50-luvulla Pariisiin Alexander Kojëven oppiin. Bloom itse nousi vähän ennen kuolemaansa bestseller-listojen kärkeen 1987 julkaistulla Yhdysvaltojen henkistä tilaa kritisovalla "rehtoraattipuheellaan" *The Closing of the American Mind: How Higher Education Has Failed Democracy and Impoverished the Souls of Today's Students*. Kirja on loisteliaasti kirjoitettu pateettinen vuodatus yhdysvaltalaisesta kulttuurista ja yliopistopetuksesta tai paremminkin niiden täydellisestä puutteesta. Siinä tämä konservatiivi "Baccarat-homo", joka tuntee vain korkeakulttuurin, kritisoi sitä, että tätä puutetta korvataan nimittämällä kaikkia uusia alakulttuureita kulttuureiksi, joista pitäisi tehdä PC-tutkimusta yliopistolla. Tosin sujuvasta ironiastaan (konservatiivien vanha valttikortti) huolimatta Bloomin marmartava klassisismi vetoava kritiikki on lopulta yhtä tekopyhää kuin Baccarat-kristalli tai Armanin puvut. Myös Bloom lähetti oman oppilaansa Fukuyaman Ranskaan, jossa tämä kävi muun muassa Jacques Derridan ja Roland Barthesin luennoilla, mutta pariisilaisfilosofit olivat silkkää hepreaa Fukuyamalle. Hänestä ei tul-

lut edes amerikkalaista Armani-snobia, vaan palattuun takaisin F vaihtoi kirjallisuustieteen opinnot valtiotieteisiin tuntien helpotusta saadessaan abstraktien ideoiden sijaan tutkia konkreettisia Lähi-idän politiikan ongelmia ja asekontrollia. Valmistuttuaan Harvardin politiikan tutkimuksen laitokselta hän työskenteli vuosikaudet ahkerana mutta tuntemattomana tutkijana Yhdysvaltojen ilmavoimien RAND-korporaatioissa, kunnes Straussin Chicagon yliopistoon perustaman Committee on Social Thought -instituutin professuurin saaneen Bloomin esitelmäkutsu muutti nuoren konservatiivin elämän. Chicagon luennosta kehittyi nimittäin artikkeli "Historian loppu", jonka Irving Kristolin perustama Yhdysvaltojen älymystön liberaalia konsensus-ta vastustava uuskonservatiivinen lehti *The National Interest* julkaisi kesällä 1989 juuri ennen Berliinin muurin kaatumista. Yhdessä yössä Fukuyamasta tuli kylmän sodan jälkeisen uuden maailmanjärjestyksen uusi guru, ja vuonna 1992 julkaistun *The End of History and the Last Man* -teoksen jälkeen koko maailman juhlima liberaalin demokration ja vapaan talouden evankelista. Nyt Derridakin, joka itse oli osasyylinen siihen, että vaarattomasta kirjallisuudentutkijasta tuli hallinnon kabineteissa istuva uuden maailmanjärjestyksen teoreetikko, joutui aloittamaan Fukuyaman dekonstruktion.

On ironista, että Fukuyaman kapitalismin voittoa juhliva teesi perustuu juuri Kojëven marxilaiseen Hegel-luentaan (jossa Yhdysvallat lopulta toteuttaa kulutuscommunismin) ja jonka kautta Fukuyama väittää Marxin olevan lopullisesti kuopattu. *Spectres de Marx*

-teoksessaan Derrida taas ei halua julistaa Marxia eläväksi eikä kuolleeksi, ei lähteä barrikadeille mutta ei vetäytyäkään niiltä, ja näin hän päätyy Hamletin päättämättömyyteen, jossa Marxin ei elävät mutta eivät vielä kuolleetkaan haamut (tietenkin heterogeeniset ja moninaiset) vaativat edelleen kysymään, josko uuden maailmanjärjestyksen kapitalismissa on sittenkin "jotain mätää". Derridalle siinä on paljon mätää ja "aikana, jolloin jollakin [Fukuyama] on ihmiskunnan historian ideaalina lopultakin itsensä todellistaneen liberaalin demokratian ideaalin nimissä rahkeita uusevankelisoita, on huudettava: koskaan ei väkivalta, epätasa-arvoisuus, ulossulkeminen, nälänhätä, ja siten taloudellinen sorto ole vaikuttanut niin moniin ihmisiin maan ja ihmiskunnan historiassa" (*Spec-ters of Marx*, s. 85). "Hyvä ihminen" Derrida ei voi tietenkään dekonstruoida itse demokratian ja emansipaation ohjelmia, sillä nämä ovat hänelle dekonstruoimattomia "perusarvoja". Näin Derrida voi dekonstruoida ainoastaan Fukuyaman kapitalistisen ideologian, joka väittää uusliberalistisen kapitalismin jo toteutaneen tien paratiisiin ja ihmisen lopulliseen onneen. EHESS:in Hamletille Fukuyama edustaakin omituisia *déjà vutä*, sillä "eskatologiset teemat 'historian lopusta', 'marxismin lopusta', 'filosofian lopusta', 'viimeisestä ihmisestä' jne. olivat 50-luvulla, siis 40 vuotta sitten, päivittäistä leipäämme" (ibid., s. 15) ja yhdessä historiallisten tapahtumien kanssa muodostivat historiallis-filosofisen maaston, jossa dekonstruktio kehittyi. Derridaa hermostuttaa se arroganssi, jolla Fukuyama yhdistää historian lopun uus-

liberalistisen kapitalismin voitokulkuun ja se melu, jolla maailman media juhlii tätä "uutta gospelsia", tätä "nuoren työteliään, mutta myöhästyneen Kojèven lukijan peruskouluharjoitustehtävää" (ibid., s. 56). Tosin Derridakin myöntää, ettei teos ole aivan huono, koska se parhaimmillaan jopa sivuaa hamletilaista dekonstruktioita: "On tunnustettava, että siellä täällä tämä kirja ylittää sävyänsä ja on joskus pidättyväinen päättämättömyyteen asti." (Ibid.). Esille pulpahtaakin Derridan oma filosofinen arroganssi, jolla on usein tapana nähdä dekonstruktio länsimaisen filosofian lopun ainoana lopullisena diskurssina ja väistämättömänä päättämättömyyden kohtalona. Tämä on tietysti filosofien ammattitauti, näille kun koulukunnasta riippuen analyyttinen logiikka, hermeneutiikka, fenomenologia, etiikka ja niin edelleen edustavat aina filosofian alkuperäistä ja lopullista täyttymystä. Ja tähän filosofien poliitikointiin voi tietenkin vastata vain poliittisen filosofian arroganssilla ja huomauttaa, että jos alkuperistä puhutaan, niin länsimainen filosofia on alkuperäisesti kyllä *poliksen* (siis poliittista) filosofiaa. Niinpä dekonstruktion ruhtinaan poh-tiessa ollako vai eikö olla mahdoton marxilainen las-kelmoiva maailmanpolitiikka jatkaa kulkuaan lausuen Horatin sanat "*Good night sweet prince: all flights of angels sing thee to thy rest! Why does the drum come hither?*" Ruh-tinas Fortinbrashan se siellä marssii ottamaan valtakunnan kruunun aivan Fukuyaman rummutus jatkuu maailman medioissa tämän tekemistä Marxin ja Hegelin väärintulkintoista huolimatta.

Derridan arroganssi on

tietenkin sofistikoituneempaa kuin Fukuyaman latteudet, ja Derrida on jälleen kerran oikeassa huomioidessaan, kuinka vähän Fukuyman teesillä on itse asiassa tekemistä Hegelin tai edes Kojèven kanssa. Derrida tarttuukin heti Fukuyaman naturalistis-teleologiseen logiikkaan ja sen itse asiassa historiattomaan transhistorialliseen luonnolliseen kriteeriin huomauttaen, että jos Hegelistä nyt jotain voi sanoa, niin ainakin sen, ettei tämä ollut "luonnollisen ja transhistoriallisen ihmisen filosofi" (ibid., s. 67). Mutta koska Derrida on keskittynyt lähinnä filosofian klassikoihin ja ranskalaiseen kirjallisuuteen, ei hänkään voi huomata mitä historiallista diskurs-sia Fukuyama itse asiassa toistaa. Itse koin Fukuyamaa lukiessa voimakkaan *déjà vun* suhteessa nykyään unohtettuun oman aikansa suurimman bestseller-yhteiskuntatieteilijän Herbert Spencerin sosiaali-evolutionaariseen historiaan, joka matkatessaan *a priori* ohjelman mukaan eriytyneistä ykseyksistä erilaistuneeseen ykseyteen matkaa *a posteriori* velleistä Bushmanneista myöhäisviktorianisten liikemiesten poskipartoihin ja yksilöiden vapaaseen liberaaliin markkinatalouteen. Samalla sotaisia ja verinen tunnustamisen taistelu korvautuu taloudellisella kilpailulla, missä "sopivimmat" tai paremminkin sopeutuvimmat säilyvät (*the survival of the fittest*). Enemmän kuin aina historiasta myöhästyyvä Minervan pöllöä, Fukuyaman *a priori*-skeema kopioikin Spencerin yhteiskuntaevoluutiota aina sen kielikuvana toimivaa vankurikaravaania myöten.

HUNTINGTONIN NOUSU JA TUHO

Harvardin professori Samuel P. Huntington julkaisi heti seuraavana vuonna (1993) oman vastafransinsa *Foreign Affairs*-lehden artikkelissaan "The Clash of Civilizations" ja kolme vuotta myöhemmin teki kirjallaan *Kulttuurien kamppailu* Spencer-Fukuyama-temput nousten bestseller-listojen kärkeen kaikkialla maailmassa. Huntington ei kritisoinut Fukuyaman latteita Hegel-luentoja vaan väitti tämän analyysia virheelliseksi. Ei kuitenkaan sen tähden, että Fukuyama idealisoi uusliberalismin ideaalin realisoitumisen välittämättä reaalikapitalismin sotkuista, aivan kuten vanhat stalinistit idealisoivat ideaalisen sosialistisen teorian välittämättä reaaliosialismin sotkuista. Sen sijaan Huntington väitti, että juuri painottaessaan taloutta historian moottorina Fukuyama näki modernisaation vain länsimaisena modernisaationa ja unohti kulttuuriset erot, joita edes maailman markkinat eivät pystyisi homogenisoimaan. Huntingtonille ihminen ei elä pelkämästä leivästä ja amerikkalaisesta jalkapallosta vaan omasta kulttuurisesta identiteetistä. Ja kun kylmästä sodasta siirryttiin kansanmurhiin ja ensisiin konflikteihin, F-brändin kurssi lähti laskuun ja oli Huntingtonin vuoro nousta parrasvaloihin ja tulla listatuksi maailman vaikutusvaltaisimpien yhteiskuntatieteilijöiden joukkoon. Huntington oli tietenkin korostanut juuri islamin ja lännen konfliktia ja niinpä syyskuun 11. päivän isku näytti lopulta ajavan Fukuyaman konkurssiin, intello-sijoittajien hokiessa yhteen ääneen: "kulttuurien sota on täällä". Bushkin ehti jo puhua uudesta

ristirekstä ja Berlusconi lännen ja islamin perustavasta kulttuurisesta erosta. Mutta sitten kurssit taas kääntyivät.

Viime vuonna kuollut amerikkapalestiinalainen kirjallisuustieteilijä Edward Said, intohimoinen newyorkilainen, hermostui heti tavasta, jolla "pienen ryhmän mielipuolisten militanttien patologisesti motivoituneet itsemurhauskut ja massamurha on käännetty todistamaan Huntingtonin teesiä". Artikkelissaan "The Clash of Ignorance" Said syytti H:ta juuri lännen vanhojen ennakkoluulojen vahvistamisesta ja helppoihin maailmojen sota-kikkoihin turvautumisesta, mikä ei edistä lainkaan kriittistä analyysia maailman tilanteesta. Said itse nousi 70-luvun lopulla postkolonialistisen teorian guruksi kirjallaan *Orientalism*, joka käsittelee orienttia länsimaisen kulttuurin luomana itsensä vastakuvana kritisoiden tämän vastakkainasettelun stereotyyppioita. Kirjasta tuli heti postkolonialistisen teorian ja politiikan uusi Raamattu, vaikka sen kriitikot väittivät, että kirja enemmän vahvistaa kuin kumoaa mustavalkoista vastakkainasettelua eikä siis suinkaan edistä kriittistä orientalismin analyysia. Huntington taas itse käytti Saidin kirjaa tukemaan omaa antiuniversalistista teesiään. "Ei-länsimäinen yhtenäisyys ja idän ja lännen kahtiajako ovat lännen luomia myyttejä. Näillä myyteillä on samat puutteet kuin orientalismin, jota Edward Said asiallisesti kritisoi, koska se edisti 'tutun (Euroopan, lännen, 'meidän') ja oudon (idän, orientin ja 'heidän') eroja' ja se oletti edellisen luontaisen ylivoimaisuuden jälkimmäisen suhteen." (KK, s. 36.) Mutta vaikka Huntington ja Said ovat samaa

mieltä orientin myytistä, H:n monikulttuurisuuden affirmoiva pointti on ulko- eikä sisäpoliittinen. H:lle meidän ja heidän ero on pidettävä selvänä kuten ranskalaisilla oikeistomultikulturalisteilla, jotka ovat ryhtyneet "erojen politiikan" nimissä saarnaamaan kulttuurien monimuotoisuutta ja jokaisen oikeutta omaan identiteettiin, kunhan vain nämä identiteetit eivät sekoitu ja sähläm-siirtotyöläinen tule keittelemään soppiaan alakerran huoneistoon. Sen sijaan Ranskan vasemmistoteoreetikoita seuraavalla Saidilla kaikki kulttuurit uivat historian sekoituneissa vesissä ilman selviä maamerkkejä, ja yllättäen "erojen teoreetikko" Saidin mukaan juuri universalismi onkin nyt paras tapa navigoida tuolla merellä: "Mutta me kaikki uimme noissa vesissä, länsimaalaiset ja muslimit ja kaikki muutkin. Ja koska nuo vedet ovat osa historian valtamerta, yritys aurata tai jakaa ne rajoilla on hyödytön. Elämme hermostunutta aikaa, mutta on parempi ajatella vallassa olevien ja vallattomien yhteisöjen, sekulaarin järjen ja tietämättömyyden politiikan, universaalien oikeudenmukaisuuden ja epäoikeudenmukaisuuden termeillä, kuin vaeltaen etsimään laajoja abstraktioita, jotka voivat tuottaa hetkelisen tyydytyksen, mutta vähän isetuntemusta tai tiedollista analyysia." ("The Clash of Ignorance").

Johtavan postkolonialistin argumentit olisivat tuskin keinnuttaneet H:n laivaa enempää kuin johtavan dekonstruktionistin argumentit keinuttivat F:n laivaa, ellei maailmanlaivan johtava perämies olisi julistanut uutta oppiaan eksplisiittisesti H:n teesiä vastaan. Peruttuaan ristiretkilip-sahduksensa Bush teki jyr-

kän eron fundamentalististen islamilaisten terroristien ja muiden islamilaisten välillä ja julisti koko maailman yhteisen sodan terrorismia vastaan alkaneeksi. Sekä Huntington että Fukuyama asettuivat heti tukemaan sotaa sekä sittemmin hyökkäystä Irakiin ja muodostivat itse asiassa kaksi keskeistä nimeä viidenkymmenen merkkihenkilön allekirjoittamassa sotaa vaatineessa adressissa. Mutta uudessa “Bushin opissa” islamilaiset terroristit eivät olleetkaan enää äärimuoto kulttuurien konfliktista vaan ihmiskunnan yhteisiä vihollisia (*hostis humanis generis*) kuten merirosvot aikoinaan. Mallia uudelle maailman yhtenäistävälle sodalle, jossa asiantuntijoina alettiin käyttää myös Hollywoodin katastrofielokuvien tekijöitä, ei haettu enää kulttuuristen maailmojen sodasta vaan *Independence Day*-elokuvasta, jossa ihmiskunta yhdistyy amerikkalaisen WASP-presidentin johdolla (juutalaisen atk-älyn ja afroamerikkalaisen lentäjän iloisen vitaalisen voiman tukemana) vastaiskuun ihmiskunnan ulkopuolista tuhoajarotua vastaan. Julistaessaan oppiaan West Point -puheessaan Bush eksplisiittisesti kielsi H:n analyysin: “Moraalinen totuus on sama kaikissa kulttuureissa, kaikkina aikoina ja kaikissa paikoissa. [...] Me olemme hyvän ja pahan konfliktissa, ja Amerikka tulee kutsumaan pahaa sen omalla nimellä. [...] Tänäpäin yhteiset arvot ovat myös yhdistäneet enenevästi suurvaltoja sen sijaan, että ne olisivat jakaantuneet konfliktuaalisiin ideologioihin. [...] mitään kulttuurien kamppailua ei ole [*there is no clash of civilizations*].”

Myös dynaaminen uusliberalistimme Fukuyama, joka oli tässä välissä kirjoittanut kirjan

The Great Disruption (1999) levittäen ilosanomaa Piilaakson nörttimiljonäärien uudesta managementista ja sen tuomasta onnesta työnteon maailmaan, oli tullut esiin puolustaan vanhaa teesiään: “Länsi on voittanut. Radikaali islam ei voi voittaa demokratiaa ja kapitalismia. Me olemme edelleen historian lopussa. [...] monet ihmiset ovat yrittäneet haastaa tämän näkemyksen ja kenties kaikkein artikuloiduimmin Samuel Huntington. [...] Koska onnistunut hyökkäys globaalin kapitalismin keskukseen oli todistettavasti tehty islamilaisten ääriainesten taholta, jotka itse länsimaisen sivilisaation olemassaolo teki onnettomiksi, tarkkailijat ovat joutuneet Huntingtonin ‘kamppailun’ vammauttamiksi oman ‘historian lopun’ hypoteesini sijaan. Uskon, että loppujen lopuksi minä olen oikeassa, moderniteetti on hyvin voimakas rahtijuna, jota äskeiset tapahtumat eivät aja raiteiltaan huolimatta niiden tuskallisuudesta. Demokratia ja vapaat markkinat jatkavat laajentumistaan hallitsevina organisoinnin periaatteina suurimmassa osassa maailmaa.” (“The West has Won”, *Guardian*, October 11 2001.) Terroristit olivat vain rahtijunan vauhtia pelästyneitä, sen patologisia sivuoureita, jotka kaikista sabotaasiyrityksistään huolimatta eivät voisi suistaa vääjäämätöntä kehitystä raiteiltaan. Tosin uuden hyväntahtoisen maailmanhallinnan opin taustapirun ja vanhan Fukuyaman suojelejan Paul Wolfowitzin mukaan juna ei ole suinkaan Fukuyama-spenceriläinen evoluutionaarinen express vaan tarvitsee moraalista ohjausta yhdistettynä sotilasvoimaan päätöksensä perille. Wolfowitzin moralismin yhteydessä onkin

alettu puhua konservatiivisesta straussilaisesta salaliitosta Yhdysvaltojen hallinnossa, mutta Wolfowitz istui vain muutamalla Straussin luenolla ja piti varsinaisena oppisanaan RAND-yhtymän loogikko-matemaatikko Albert Wohlstetteriä, 60-luvun kulisien takana toiminutta, mutta johtavaa kansallisen turvallisuuden ydinasestrategikkoa. Fukuyama onkin siirtynyt bioteknologian pariin ja istuu Bushin perustamassa bioetiikan neuvostossa päättämässä ihmisrodun tulevaisuudesta. Kirjassaan *Our Posthuman Future: Consequences of the Biotechnology Revolution* (2002) Fukuyama, joka – kuten Derrida huomautti – perusti historian lopun teesinä antihegeliläiseen transhistorialliseen ja naturalistiseen käsitykseen, onkin nyt korjannut vanhaa teesiään. Vaikka uusliberalistinen talouden ja politiikan järjestelmä voikin olla historian loppu, niin tiede ei ole loppunut, ja se voi mahdollisesti vielä muuttaa ihmisen transhistoriallista ja naturalistista olemusta. Tosin tänä vuonna mieheltä on taas tulossa uusi maailmanjärjestyksen teesi keväällä ilmestyvässä kirjassa *State-Building: Governance and World Order in the 21st Century*.

HARVARDIN TOYNBEE LÄNSIMAISTA PERIKATOJA ESTÄMÄSSÄ

Ei Huntingtonkaan ole vielä antanut periksi vaan syklisen historiankatsomuksensa perusteella odottaa varmasti seuraavaa hänet taas pintaan tuovaa pohjavirtaa. Huntington on vanhan polven valtiotieteilijä, ja kun Fukuyama oli tuskin päässyt vaipoistaan, hän alkoi uransa siviili- ja

sotilashallintojen suhteiden asiantuntijana julkaisemalla ensimmäisen siviilien kontrolloita ja sotilasstrategioiden suhteita käsittelevän kirjansa *The Soldier and the State* (1957). Chomsky on taas muistuttanut kuinka Vietnamin sodan aikaan nykyään traditioiden puolesta sauhuava Huntington esitti siviilien modernisaation käyttämisestä aseena ruraalisten kansallisen vapautuksen sotien voittamisessa. H:n hajota ja hallitse -strategia vaati maaseudun tuhoamista, jolla väestö pakotettaisiin kaupunkoihin ja maolaisesti inspiroitunut ruraalivallankumous keskeytettäisiin amerikkalaisten tukemalla urbaanilla kumouksella. 70-luvun puolivälissä H oli keskeisesti osallisena "hallinnoitavuus" (*governability*)-kiistassa ja mukana tekemässä kirjaa *The Crisis of Democracy: Report on the Governability of Democracies to the Trilateral Commission* (1975). Siinä Harvardin ketju kehitti ajatuksen demokratian epädemokraattisesta itsepuolustuksesta (vähän kuten Carl Schmitt kehitti Weimarissa teorian perustuslaittomasta perustuslaillisuuden suojaamisesta). H:n mukaan aktiivinen demokratia on uhka demokratialle, jonka säilyvyys vaatii jonkinasteista apatiaa ja passiivisuutta *joiltakin* kansanryhmiltä ja yksilöiltä. Ongelmia syntyy, kun aikaisemmin passiiviset ja organisoi-mattomat ryhmät (kuten mustat, intiaanit, meksikolaiset, valkoiset etniset ryhmät, opiskelijat ja naiset) alkavat kaikki aktiivisesti organisoi-tua uusilla tavoilla ja vaatia omaa osuuttaan poliittisesta toiminnasta ja sen tuotoksista. Tällainen liiallinen demokratisoituminen heikentää Yhdysvaltojen yhtenäistä identiteettiä ja uhkaa sen maailmanpo-

liittista demokratian lähetys-tehtävää.

*Kulttuurien kamppailussa-*kaan H ei suinkaan ole vain länsimaisen sivilisaation kriitikko vaan on huolissaan länsimaiden rappiosta ei-länsimaistumisen kautta. "Yhteiskunnat jotka olettavat, että niiden historia on loppunut, ovat kuitenkin yhteiskuntia, joiden historia on kääntymässä laskuun." (KK, s. 385). Fukuyaman toistaessa impliisisti positiivista "edistyksestä" sosiaalidarwinisti Spenceriä, H uudelleenaktivoi eksplisiitisti pessimistisen kulttuurin historian ja etenkin Arnold Toynbeen ilmaisevan huolen länsimaisen kulttuurin itsemurhasta: "Todistaessamme, että luhistuneet kulttuurit eivät ole saaneet surmaansa murhaajan kädestä, meillä ei ole ollut mitään aihetta kieltää, etteivätkö ne silti ole joutuneet väkivallan uhreiksi, ja loogisen päättelyn tietä olemme tulleet siihen tulokseen, että kyseessä ovat itsemurhat." (Toynbee, *Historia uudessa valossa*, 1951). Morgenthaun suureksi historian visionääriksi kehum³ ja faktahistorioitsijoiden haukkuma kulttuuristen syklien teoreetikko Toynbee oli myös aktiivinen kansainvälisen järjestyksen puuhamies. Hän ei ainoastaan kirjoittanut massiivista 12-osaista historiateosta (*A Study of History*, 1934–61), jossa asetti kulttuurit kansakuntien sijaan historiantutkimuksen keskeiseksi kohteeksi, vaan toimi myös ulkoministeriön palveluksessa ja professorina Royal Institute of International Affairsissa. Toynbeehen vaikutti Spenglerin länsimaiden perikato, mutta Spenglerin lähes vääjäämättömän kohtalon sijaan hän näki prosessin olevan estettävissä analysoimalla kult-

tuurien tuhoutumiseen johtaneita tekijöitä. Toynbeelle nämä olivat: 1) luovan voiman ja luovan vähemmistön epäonnistuminen, 2) tätä vähemmistöä tukevan enemmistön kannatuksen vetäytyminen ja 3) siitä seuraava sosiaalisen ykseyden puute. Viimeinen kohta onkin ollut H:n huole- na aina 70-luvun demokratia-keskusteluista tähän päivään saakka, ja sosiaalisen (H:lle moraalisen) ykseyden puutteen pysäyttäminen varmin tapa taistella länsimaiden perikatoa vastaan: "Kulttuurien historian keskeisin opetus on kuitenkin, että monet asiat ovat todennäköisiä, mutta mikään ei ole väistämätöntä. Kulttuurit voivat ja ovat puhdistaneet ja uudistaneet itsensä. Lännelle keskeinen kysymys on kuitenkin, onko sillä ulkoisista haasteista riippumatta kyky pysäyttää ja kääntää sisäiset rappeutumisen prosessit [...]. Selvästi taloutta ja väestön rakennetta tärkeämpiä ovat lännen moraaliseen rappeutumiseen, kulttuuriseen itsemurhaan ja poliittiseen epäyhtenäisyyteen liittyvät ongelmat." (KK, s. 388–389.) Näitä moraalisen rappeutumisen ilmentymiä taas ovat: 1) yhteiskunnan vastaisen käyttäytymisen lisääntyminen, 2) perheen rappio, 3) vapaaehtoisuuden väheneminen, 4) työetiikan lasku ja yksilöllinen hui-kentelukulttuuri ja 5) vähenevä sitoutuminen oppineisuuteen. Ja koska H:lle uskonto on kulttuurien identiteetin tärkein tekijä, on sen rappeutuminen patologinen vaara numero yksi. "Kristinuskon laimeneminen länsimaissa on luultavasti pahin pitkän aikavälin uhka länsimaisen kulttuurin terveydelle." (KK, s. 390). H haluaa siis länsimaista uskon(moraalin)puhdistusta, eikä olekaan ihme, että

H:lle länsimainen kristikunta on juuri protestanttinen kristikunta. Samoin tulee selväksi, että H:n vaatima kulttuurien monikulttuurisuus on ulko-eikä sisäpoliittista. “Lännen yhteiskuntien sisäiset ryhmät haastavat lännen kulttuurin. Yksi haasteista on muista kulttuureista tulleet siirtolaiset, jotka eivät halua assimiloitua vaan pitäytyvät kotiyhteiskuntiansa arvoissa, tavoissa ja kulttuureissa [...] amerikkalaiset monikulttuuristit hylkäävät maansa kulttuurisen perinnön. [...] Monikulttuurinen Yhdysvallat ei ole Yhdysvallat. Siitä tulisi Yhdistyneet kansakunnat.” (KK, s. 389-391.) H:n ongelma on, että paavalimaisen kristinuskon perustava ero juutalaisuuteen verrattuna oli sen erottautuminen kulttuurisesta ryhmästä ja sen tavoista universaaliuden nimissä ja että Yhdysvaltojen perustava ero lännen kansallisvaltioihin verrattuna oli sen muodostuminen kulttuurien sulatusuuniksi. Huntington kritisoi oikeuteusti modernisaation ja länsimaistumisen samastamista, aivan kuin ei olisi muita modernisaation tapoja, sekä huomauttaa kyynisesti universaalia demokraattista tekopyhyyttä vastaan, ettei demokratia suinkaan välttämättä edistä länsimaista universalisaatiota vaan usein päinvastoin kotoperäisyydestä. Kuitenkin tekopyhyys, jota Huntington kritisoi lännen ulkopoliitikassa, palaa hänellä lännen sisäpolitiikkaan. Lännen on siis oltava demokraattinen, mutta tuo demokratia ei saa uhata vanhoja WASP-valtarakenteita, ja sen on oltava liberaali, kunhan se ei vain uhkaa traditionaalisia arvoja. H:n mukaan protestanttisuus on länsimaisen kristillisen kulttuurin perustava identiteetti (tervemenoa kato-

lilaiset) eikä sinänsä yhtään parempi kuin ortodoksia, islam, konfutselaisuus, hindulaisuus ja muut vastaavat, jotka edustavat yhtä arvokkaita kulttuureita, kunhan ne pysyvät omissa geopoliittisissa lokeroissaan, sillä lokeroiden sekoittuminen synnyttää vain “skitsofrenisia epäetietoisia valtioita” (ibid.). Schmittin mukaan vihollisen määrittelymättömyys luokien perustavan ahdistuksen, jonka vihollisen määrittäminen sitten muuttaa lähinnä vain peloksi (Schmitt, *Glossarium*). Weimarin konservatiivien tapaan H:ta ei kauhistutakaan vieras identiteetti tai toiseus vaan itsen outous, outous kotoperäisessä (*unheimlich*) ja identiteettien skitsofreeninen sekoutus. Kuitenkin Arnoldin ja Samuelin luovuudesta huolissaan olevia identiteetteoriota vastaan voimme sanoa, että juuri Weimarin skitsofreenisuus tuotti koko modernin ajan luovimman taiteen, tieteiden ja filosofian. Lähes kaikki elävä kulttuuri länsimaissa on velkaa Weimarin skitsofrenialle, kun taas yritys parantaa se yhteisen saksalaisen identiteetin nimissä tuotti vuosisatamme suurimman modernin barbarian.

WEIMARIN HAAMUT JA CHICAGON PROFESSORIT

Viime vuonna ilmestyneessä intellojuorukirjassaan *A Dangerous Mind* Jan-Werner Müller pyrkii osoittamaan, kuinka julkisesta elämästä Plettenburgiin “lainsuojattomaksi” natsiyhteistyönsä tähden ajettu Schmitt oli kaikkea muuta kuin “kuopattu” ja kuinka tämän haamut ovat itse asiassa kummittelleet mitä heterogeenisimmassa yhteyksissä kaikkialla sodan jälkeisessä politiikkaa

koskevassa ajattelussa “näkyvämmän saksalaisen intellektuaalikeisarikunnan salaisena ruhtinaana.”

Schmitt oli johtava hahmo Weimarin Saksassa käydyssä keskustelussa kansainvälisestä järjestyksestä ja erityisesti Saksan identiteetistä ja kansainliiton merkityksestä. Vaikka Huntingtonin oman ajattelun lähteet näyttäivät olevan enemmän Toynbeen tapaisissa englantilaisissa kulttuurikonservatiiveissa kuin Plettenburgin Machiavellisissä, niin on toki kiinnostaavaa pohtia, miten Weimarin teemat kaikuvat jälleen H:n ja F:n kiistassa uudessa kontekstissa. Skitsofreenisessa Weimarissa tehty intellektuaalinen työ on hallinnut lähes kaikkea Yhdysvalloissa käytyä teoriakeskustelua aina vasemmistosta oikeistoon ja on, kuten lähes kaikki amerikkalainen teoreettinen ajattelu (pragmatismia kenties lukuunottamatta), saksalaisten pakolaisten tuontitavaraa.

Kansainvälisen politiikan kannalta kiinnostavaa on kahden Chicagon yliopiston professorin panos, joiden oppilailla on ollut vahva vaikutus Yhdysvaltojen politiikan teoretisointiin koko toisen maailmansodan jälkeisen ajan. Kummankin miehet syntyivät juutalaisiin perheisiin Saksassa, lukivat nuorina ahkerasti Nietzscheä, kävivät Weberin luennoilla, vaikuttuivat Schmittin argumenteista, joihin kuitenkin yrittivät tehdä eroa ja hankkivat koko perustavan sivistyksensä skitsofreenisessa Weimarissa. Kummankin uran Yhdysvalloissa takasi Rockefeller-stipendi ja kummankin vihasivat amerikkalaista positivistista yhteiskuntatiedettä ja etenkin latteaa behavioralismia, jonka kehtoon, Chicagon yliopistoon,

kummatkin kuitenkin loivat omat koulukuntansa.

Toinen professoreista on tietenkin alkujaan Weimarin oikeustieteilijä Hans Morgenthau, joka nuorena juristina kritisoi pykälälainoppineiden filosofis-teoreettista köyhyyttä ja siirtyi tutkimaan kansainvälistä oikeutta, koska siinä oli tilaa spekuloida enemmän filosofialla ja politiikalla. Nuori Morgenthau pyrki eräällä lailla yhteensovittamalla ylittämään kahden aikakauden suurimman oikeusfilosofin, Carl Schmittin ja Hans Kelsenin, ajatukset ja kehitti Nietzschen pohjalta oman ”vallantahdon” analyysinsä oikeuden perustavasta poliittisuudesta.⁴ Tämän teoretisoinnin perustalta hän kirjoitti Amerikassa oman menestysteoskensa *Politics Among Nations* (1948), josta tuli välittömästi Yhdysvaltojen ulkopoliittikkaa koko 50-luvun dominoineen ja edelleen vahvoilla olevan niin sanotun kansainvälisen politiikan realistisen koulukunnan Raamattu. Vaikkei Huntington ole aivan perinteinen morgenthaulainen, on hän selvästi konflikti-tasapainoteorioineen lähempänä tätä kuin Fukuyama. Myös saksanjuutalainen Henry Kissinger, realististen oppien käytännön soveltaja, jota on näiden sovellutusten takia vaadittu viime aikoina vastuuseen jopa rikoksista ihmiskuntaa vastaan, ylistikin välittömästi Huntingtonin kirjaa. Morgenthauille kuten Schmittille (ulko)poliittinen maailma oli tietenkin aina *pluriversum* eikä *universum*, ja vaikka nuori Morgenthau kritisoikin ankarasti Schmittin poliittisen käsitettä vuonna 1934 Wienissä kirjoittamassaan Kelsenin kiittävällä artikkelissa ”La notion du ’politique’ et la théorie des différends internationaux”,

ei hän koskenut Schmittin näkemykseen *pluriversumista* ja kaiken oikeuden poliittisuudesta. Päinvastoin ystävä ja vihollinen -teesin sijaan Morgenthau näki poliittisen perustan olevan Nietzscheiltä nappaamassaan vallantahdon käsitteessä, joka on myös kaiken oikeuden ja kansainvälisen järjestyksen varsinainen poliittinen perusta.

Kaksi vuotta aikaisemmin toinen nuori saksanjuutalainen ja tuleva Chicagon professori oli myös kirjoittanut kriittisen artikkelin Schmittin poliittisen käsitteestä. Fasistisetämme itse piti tätä kritiikkiä ainoana järkevänä kommentina kirjataan ja suositteli hetimiten julkaisua hankkien nuorelle juutalaiselle rahoituksen Rockefeller-säätiöltä. Näin alkoi Spinoza-tutkimuksellaan Saksassa jo mainetta hankkinen Leo Straussin varsinainen ura Yhdysvalloissa. Ura tuotti siellä kokonaisen oman poliittisen filosofian koulukunnan, jonka kullissien takaisesta vaikutuksesta Yhdysvaltojen maailmanpolitiikkaan käydään jälleen kovaa kiistaa. Strauss ei Morgenthauin tapaan korvannut ystävä- vihollinen-teesiä yleisemmällä vallantahdon periaatteella vaan yritti ylittää Schmittin liberalismiin kritiikin kulkemalla itse Nietzschen ja Weberin arvohistoriallisuuden ja kaikkien vastaavien ”modernin keskeisten ennakkoluulojen” yli affirmoiden klassisen moraalin ja luonnonoikeuden uudetaan (Strauss, *The Natural Right and History*, 1965). Tosin huomioiden myös Straussin affirmoivan suhteen klassisen filosofian esoteeriseen rivien välissä totuuden kertovaan traditioon, joka ”ei ole osoitettu kaikille lukijoille, vaan ainoastaan uskotuille ja intelligenteille lukijoille” (Strauss, *Per-*

secution and the Art of Writing, 1988, s. 25) on kiistely, kuinka paljon Straussin ”paluut” ovat vain suurelle yleisölle tarkoitettuja eksoteerisiä kasvattavia kirjoituksia, joiden välistä pilkistää filosofien aina tuntema maailman suhteellisuus. Strauss itse piti Kojèvea itsensä lisäksi ainoana elävänä intelligenttinä ajattelijana, mutta näki Kojèven viisauden immanenssi-teesin johtavan välttämättä hengen tyranniaan, jota vastaan Strauss asetti klassisen kuvan filosofista immanentin tyrannian vastustajana ja transsendentin viisauden tavoittelijana (Strauss, *On Tyranny*). Erimielisyyksistään huolimatta Strauss ja Kojève kummatkin inhosivat Nietzschen viimeistä ihmistä ja varsinkin amerikkalaisa kulutuseläintä. Avoimen elitistinen Strauss affirmoi kansalle kuulumattoman esoteerisen filosofisen viisauden, kun taas demokraattisempi Kojève löysi filosofisella turistimatallaan Japanista ”demokraattisen snobismin”, jonka rituaaleja toistava ”ihminen vailla sisältöä” voisi säilyttää vielä ihmisyyden muotoa vailla olevien kulutuseläinten valtakaudella. Iloinen amerikkalainen Fukuyama puolestaan taputtaa hymyillen käsiään viimeiselle ihmiselle.

MAAILMANHENGEN VIRKAMIEHEN JA VIRKANSÄ MENETTÄNEEN JURISTIN EUROOPPALAISET IMPERIUMIT

Aleksandr Kozhevnikovin (sittemmin Kojèven) henkilökohdainen antinomia oli olla venäläinen aristokraatti demokraattisen vakaumuksin, siis kansan affirmoiva snobi. Vaikka hän joutui Neuvostoliiton

salaisen poliisin kynsiin mustan pörssin saippuakaupasta, eikä päässyt porvarillisten juuriensa tähden Moskovan yliopistoon, ei tämä horjuttanut hänen varhaista innostustaan Venäjän vallankumouksesta. Tehtyään väitöskirjansa Karl Jaspersille Heidelbergissa kosmopoliitti dandymme lähti viettämään vaurautensa turvin yllleistä elämää Pariisiin, kunnes hävisi rahansa pörssimarkkinoilla. Esikaupunkialueen kirjastonhoitajaksi joutuneen Kojëven pelastukseksi koitui kutsumalla tullu tuuramaan ystävänsä Alexander Koyrën Hegel-seminaaria, joka teki Liettuun velhosta ranskalaisen filosofian (ja niinkin erilaisten ajattelijoiden kuin Jacques Lacanin, Raymond Aron ja Jean-Paul Sartren) merkityshorisontin uudelleen visioivan Pariisin profetaan. Kojëvesta muistetaan yleensä rengin dialektiikan korostus ja historiallisen ihmisen lopun ajatus, jonka hän ensin ajatteli kulminoituvan stalinistisessa universaalissa työläiseläimessä, kunnes jo 50-luvulla profetoi Yhdysvaltojen voittavan kylmän sodan taloudellisen ylivoimansa tähden ja näin ohjaavan historian loppua kohti amerikkalaista kulutuseläintä. Kuitenkin vasta 1991 julkaistiin hänen elokuussa 1945 kirjoittamansa artikkeli ”Esquisse d’une doctrine de la politique française”, jossa hän kehitti ranskalaisjohtoista latinalaisen imperiumin teemaansa. Kojëven mukaan hegeliläinen maailmanhenki ei vielä ollut päätenyt universaaliin valtion, mutta se on jo hylännyt kansallisvaltiot. ”L’époque est aux Empires, c’est-à-dire aux unités politiques transnationales, mais formées par des Nations apparentées.” Nämä transnationaaliset imperiumit voisivat vielä muo-

dostaa universalismia pidättävän voiman ja antaa ranskalaiselle politiikalle ylevemmän suunnan. Kojëven latinalainen imperiumi (*L’Empire Latin*) ylittäisi kansallisvaltioiden partikularismin ja abstraktin kansainvälisyyden universalismin affirmoiden renessanssia yhdistäneen latinalaisen kulttuurin. Eroistaan huolimatta Välimeren katolisten maiden (etenkin Ranskan, Italian ja Espanjan) henkisyttä yhdistää nimittäin latinalainen mentaliteetti ja sen – protestanttisen materiaalisesta *credon* ja tuottavan elämän vastainen – puhtaan ilon, luovan laiskuuden ja elämän nautinnon affirmoiva ihanan elämän (Italian *la dolce vita*, Kojëven *douceur de vivre*) virittyneisyys. Ranskan olisi otettava ratkaiseva askel tämän imperiumin perustamisessa ja ylitettävä vasemmiston ja oikeiston pikkumainen ja maailmanhistoriallisesti merkityksetön kinastelu. De Gaulle, keisari, jonka päätöksestä kaikki nyt riippuu, olisi suositeltava tämän anglo-amerikkalaisen uskonpuhdistus-universalismin ja slaavilaisvenäläisen ortodoksisen universalismin ylittäväksi latinalaisen imperiumin muodostajaksi. Siirryttyään filosofias-ta (joka loppui Hegelin viisautteen) Ranskan ulkoministeriön palvelukseen Kojëvesta tulikin yksi Euroopan yhteisön varhaisista arkkitehteistä ja Gatt-sopimuksen varsinainen taustapiru. Tosin Euroopan yhteisöstä ei ole ainakaan vielä muodostunut Kojëven tanssivaa konserttoa, ja tuskin meitä luovaa laiskuutta kammoavia Pohjolan puritaaneja olisi edes huollittu tuohon Marcello Mastroiannin keisarikuntaan (Anita Ekbergiä kenties lukuunottamatta).

Kojëve piti Schmittiä ainoa-

na varteenotettavana keskustelukumppanina Saksassa ja kävikin 50-luvulta lähtien tämän kanssa kiistaa maailmanjärjestyksestä. Kojëve kiisti Schmittin ajatuksen siitä, että jokainen järjestys perustuu pohjimmiltaan alueen väkivaltaiseen haltuunottoon, ja Schmitt kiisti Kojëven ajatukset poliittisen konfliktin ylittävästä historian lopusta ja tuotannon konfliktin ylittävistä ”lahjoittavasta kapitalismista”. Schmitt oli myös luonut 30-luvun lopussa teoriaa imperiaalisista suuralueista (*Grossraum*). Kun uuden ajan valtio, tämä ”1600-luvun juristien mestariteos” näytettiin menettäneen etuoikeutetun kruununsa, Schmitt näki imperiaalisten suuralueiden toimivan vielä mahdollisina pidäkkeinä (*katechon*) universaalille anarkialle (suunnan ja identiteetin puutteelle) sekä moderneille antikristuksille, Kristuksen universaaliala sanomaa jäljitteleville, koko maailman vapahtajiksi esittäytyville Neuvostoliitolle ja Amerikalle. Näin Saksan olisi pitänyt uudistaa eräänlainen saksalais-roomalainen kulttuurinen keisarikunta vastustaakseen saksalais-eurooppalaisen elämäntavan nimissä universaaliuuden pyrkivää neuvostoihmistä ja amerikkalaista elämäntapaa. Schmittille edelliset olivat lähes sama asia, sillä Lenin ja amerikkalaiset kapitalistit jakoivat saman teknistieteellinen kiihkön, jossa perustavana elämän päämääränä oli Leninin sanoin maailman sähköistämisen. Schmitt ei kuitenkaan olisi asettanut näitä vastaan luovan vetelehtimisen keisarikuntaa vaan ankan saksalaisen kulttuurin vakavuuden. Schmittille, joka Heideggeria lukuunottamatta olikin lähes ainoa ”kulturelli natsi”, Grossraum-teoria ei kui-

tenkaan tuonut natsien kruununjuristin roolia, sillä Hitlerin ulkopolitiikassa paremmissa huudossa oli biologis-rassistinen elintilan käsite, joka puolestaan auttoi nuoren Konrad Lorenzin uran ja eläinteoriat menestykseen. Hitler ei ollutkaan filosofi eikä juristi, vaan ö-luokan banaaleja seikkailuelokuvia ahmiva epäonnistunut maalari, joka ei haikaillut vetäytyneitä jumalia (Heidegger) tai keisareita (Schmitt), eikä erehtynyt pitämään natsuja kreikkalaisina (Heidegger) tai roomalaisina (Schmitt).

Huntingtonin teoria sivilisaatioista kulttuurisina suuralueina, jotka takaisivat maailmanpolitiikan pluriversumin ja toimisivat pidäkkeinä universaaleja ideologioita vastaan, tuo tietenkin mieleen Schmittin Grossraum-teoriat. Mutta kun sekä Schmitt että Kojève loivat eurooppalaisen imperiumin käsitteensä pelastaakseen Euroopan amerikkalaisuudelta, Huntington samastaa eurooppalaisen ja amerikkalaisen kulttuurin: "Nykyaikana länsimainen kulttuuri on euroamerikkalaista tai pohjoisamerikkalaista kulttuuria." (KK, s. 55). Jos Fukuyamalle Amerikka on koko maailman kohtalo, on se Huntingtonille koko lännen kohtalo. Ranska on tietysti aina vastustanut tätä Amerikan pyrkimystä edustaa koko länttä ja halunnut omat ydinaseensa, mutta viime aikoina myös amerikkavastaisessa vasemmostoily-mystössä on alkanut esiintyä uutta ranskalais-eurooppalaisella armeijalla uhoavaa patriotismia, minkä Algerian sodan vastustus aikoinaan pyyhki pois. Samalla Saksa on alkanut heräillä puolen vuosisadan natsikrapulastaan, ja jopa vanhat 60-luvun rauhan ja rakkauden radikaalit puuhaa-

vat kovasti Euroopalle omaa tappokoneistoa. Enää ainoastaan vanhat Itä-Euroopan maat sekä suomalaiset näyttävät olevan valmiita kuolemaan ja tappamaan Bushin nimissä ja haluavat paeta venäläistä anarkiaa edelleen Amerikka-vetoisen Naton suojiin luottamatta Välimeren Marcellon turvatakuisiin. Surullista on, että kun Euroopan yhteisöä on jatkuvasti kritisoitu sen puhtaasti taloudellisesta identiteetistä, nyt poliittista identiteettiä kyetään etsimään ainoastaan sotilaalliselta alueelta. Kylmä sota on out ja sotilaat jälleen in, ja kun Yhdysvaltojen ohjuksia ei tarvita enää suojaamaan Eurooppaa, Amerikka pitää saada Euroopasta out. Amerikkalaiset ovat tietenkin tästä käänteestä kääremeissään, ja myös Huntington vaatii nyt Yhdysvaltoja keskittymään lännen yhtenäisyyden (Amerikkavetoisuuden) säilyttämiseen sen sijaan, että Yhdysvallat ärsyttäisi Eurooppaa supervalta-arroganssillaan.

IDENTITEETTIEN POLIITTIS- GEOTEOLGINEN KARTASTO

Huntington kieltää perustavan eron kulttuurin ja sivilisaation käsitteiden välillä ja varsinkin saksalaisen tulkinnan kulttuurista *Bildungin* projektina. Jälkimmäinen asettui 1800-luvulla erityisesti ranskalaisista universaalia valistusta ja sittemmin ranskalaista universaalia sosiologiaa vastaan, jossa comtelaisittain maailmansivilisaatio täydellistyy universaalissa positivistisessä sivilisaatiossa. Vaikka Tocqueville oli jo profetoinut Yhdysvaltojen olevan maailman demokraattisen tasapäästymisen

kohtalo (Tocqueville, *Democracy in America*, 1994), ei tässä 1800-luvun eurooppalaisessa kiistassa amerikkalaisuus edustanut sen enempää kulttuuria kuin sivilisaatiotaakaan vaan pikemmin eräänlaista pragmaattis-tehokasta uusbarbarismia. Samaan aikaan Yhdysvallat puolestaan keskittyi määrittämään uuden mantereensa juuri erona Euroopan vanhaan mantereeseen, jonka se Monroe-opin mukaisesti halusi suojata vanhan Euroopan imperialismilta. Itse asiassa vasta eurooppalaiset totaaliset sodat toivat Yhdysvallat sekä Eurooppaan että globaalin maailmanpolitiikan näyttämölle. Vielä toisen maailmansodan aikana eurooppalaisten oli vakuutettava Yhdysvallat yhteisen länsimaisen intressin olemassaolosta. Euroopassa kulttuuri on nähty Herderistä lähtien monikolliseksi käsitteeksi, kun sivilisaatio on aina ollut yksiköllinen. Huntingtonille taas sivilisaatio on kulttuurin katto-käsite, ja hän käyttää sitä sekä monikossa että sekaisin kulttuurin kanssa. Hänen teoksensa alkuperäinen nimi olikin *The Clash of Civilizations*, joka kirjaimellisesti kääntyisi lähinnä "sivilisaatioiden törmäykseksi" tai "yhteenotoksi", kun taas Pietiläinen on valinnut sujuvamman nimen *Kulttuurien kamppailu* seuraten saksalaista Huntington-käännöstä *Kampf der Kulturen*. Nimi tuo tietenkin heti mieleen Bismarckin kuuluisan *Kulturkampf*in katolilaisen kirkon kanssa. Schmitt, jonka katoliset pappissedät osallistuivat ankarasti tuohon kamppailuun, kirjoittikin vielä 20-luvulla marxilaisuuden ja kapitalismin konfliktin olevan vain pintakuohuntaa verrattuna länsimaisen kulttuurin perustavaan katolilaisuus-

den ja protestanttisuuden konfliktiin. H:lle taas uskonpuhdistusta ei voi erottaa länsimaisesta kristinuskosta, ja uskonpuhdistusta läpikäymätön katolilainen Latinalainen Amerikka ei oikeastaan kuulukaan kulttuurisesti länteen. Mutta myös Huntingtonin globaali *Kulturkampf* on ennen kaikkea uskontojen taistelu, jossa "1900-luvun liberaalin demokratian ja marxismi-leninismien välinen konflikti on vain ohimenevä ja pinnallinen historiallinen ilmiö verrattuna islamin ja kristinopin jatkuvaan ja syvään konfliktiin perustuvaan suhteeseen." (KK, s. 266). H:lle uskonnot ovat nimittäin kaikkein perustavimmat kulttuurin ilmaisijat ja hänen poliittisessa teologiassaan kulttuuripolitiikan itse asiassa korvaa kulttuurien välinen politiikka ja uskontojen poliittisuuden uskontojen välinen politiikka. H:n koko kulttuurien jaottelu perustuu vahvasti juuri uskonnollisiin jaotteluihin. Niinpä suuria kulttuureja ovat kiinalainen, japanilainen, hindulainen, islamilainen, ortodoksinen, länsimainen ja tästä hieman poikkeava latinalaisamerikkalainen kulttuuri, jonka kulttuurisesta identiteetistä H ei ole aivan varma. Hän ei osaa myöskään oikein päättää, onko Afrikka kulttuuri vai ei. H:n kriitikot ovat nähneet tässä ilmaisun rasismin, mutta mielestäni kysymys on enemminkin siitä, ettei H oikein löydä Afrikalle yhteistä uskonnollista identiteettiä. Länsi taas on sama kuin idän ortodoksisuudesta eroava läntisen kristinuskon luoma vaikutusalue. Suomen kannalta kiintoisaa on tietenkin se, että itärajamme muodostaa H:n kartastossa keskeisen siirrosvyöhykkeen protestanttis-länsimaisen ja slaavilais-ortodoksinen kulttuurin

välillä. Tosin H:lle, joka haluaa jättää Venäjän viholliskuvan taakse, tämä siirrosalue ei ole yhtä vakavan konfliktin sija kuin islamin ja Kiinan siirrosalueet. "Tulevaisuuden vaaralliset kamppailut syntyvät todennäköisesti lännen ylimielisyyden, islamin suvaitsemattomuuden ja kiinalaisten itsevarmuuden vuorovaihtuksesta." (KK, s. 231). Venäläisten suorittama Tshetshenien lahtaus voidaankin tulkita vain Venäjän omaksi ortodoksiseksi puhdistustyöksi, ja lännen tulisi "hyväksyä Venäjä ortodoksinen maailman ydinvaltioksi ja merkittäväksi alueelliseksi mahdiksi, jolla on oikeutettuja turvallisuuteensa liittyviä etuja eteläisillä rajoillaan" (KK, s. 399).

H:n varsinainen projekti onkin globaali identiteettipolitiikka ja erityisesti kysymys amerikkalaisten omasta identiteetistä. Isä Bushin palveluksessa ollut kansallisen turvallisuuden teoreetikko Richard Haas puki suoraan sanoiksi kylmän sodan lopun aiheuttaman identiteettikriisin ja kirjoitti Yhdysvaltojen menettäneen toimintansa perusteet tilanteessa, joka jätti sille suuren ylijäämävallan (*surplus power*), muttei tietoa, mihin sitä käyttää. Yhdysvaltoja onkin syytetty kansallisen edun ajamisesta universalismin valupuvussa ja myös H yhtyy tähän kritiikkiin, tosin kritisoi-matta kansallisen edun käsitettä. Sen sijaan H pitää kiinni vanhasta realistisen koulukunnan opista, jonka mukaan ulkopolitiikka on ennen kaikkea kansallisen edun vallantahdon politiikkaa. Ongelmalista kuitenkin on, että H:n mukaan kansallisen edun politiikkaa voi ajaa vain, jos tietää mikä on kansallinen etu, ja tuon edun voi tietää vain, jos tietää mikä on kan-

sallinen identiteetti. Kun kansallinen identiteetti on hukassa, on siten myös koko kansallisen edun ulkopolitiikka hukassa. Ja vaikka H:n mukaan kansallinen identiteetti muodostuu pitkän tradition kautta, se kuitenkin kristallisoituu ainoastaan negaation muodossa. Me tiedämme keitä me olemme vasta, kun tiedämme keitä me emme ole ja keitä vastaan me olemme. H:n tarkoitus on siis löytää kulttuurisesta vihollisesta uusi kansallinen identiteetti ja tehdä näin kansainvälinen politiikka jälleen mahdolliseksi. Kun päämäärä on tiedossa, voidaan aloittaa taas vanha kansainvälisen politiikan strategiapeli sekä hajota ja hallitse -politiikka, missä länsi voi tarjota keppiä ja porkkanaa "lisätäkseen yhtenäisyyttään ja kasvattaakseen ja hyödyntääkseen ei-länsimaisten valtioiden eroja" (KK, s. 262).

H myöntääkin avoimesti, että hänen mallinsa on erittäin yksinkertaistettu teoria, joka jättää joitakin tekijöitä huomiotta ja vääristää tai hämärtää muita. "Jos kuitenkin halutaan pohtia maailmaa vakavasti ja toimia siinä tehokkaasti, on välttämättä luotava jonkinlainen yksinkertaistettu todellisuuden kartta, jonkinlainen teoria, käsitys, malli, paradigma. Ilman tällaisia älyllisiä rakenteita on vain 'huikea sekamelska', kuten William James asian ilmaisee." (KK, s. 31.) Kylmän sodan paradigmalla tilalle on löydettävä siis uusi kartasto, "jonka ansiosta näemme missä olemme ja minne olemme menossa" (ibid.), ja "*Kulttuurien kamppailu* on yritys asettaa elementit kylmän sodan jälkeiselle paradigmalle" (Huntington, "If Not Civilizations, What?" *Foreign Affairs* December 1993.) Vastaukses-

saan kriitikoilleen H vetoaa jopa Thomas Kuhnin teoriaan tieteen paradigmoista ja huomauttaa, ettei anomaali tapahtuma falsifioi paradigmaa, joka häviää ainoastaan paremman paradigman tieltä (ibid.). En nyt aio puuttua siihen erittäin ongelmalliseen tapaan, jolla H vertaa kansainvälisen politiikan “moraalipoliittista” käytäntöä ohjaaavaa historiallisen maailman kartastoaan kuhnilaiseen luonnontieteiden paradigmaan, varsinkin kuin Huntingtonin kartasto on eksplisiittisen ideologinen, tarkoituksenaan tuottaa kansallisen edun käsitteen pelastava identiteettien taulukko sekä mahdollisia tulevia sotilastoimenpiteitä (siis viimekädessä tappamista) ohjaava geopolitiittinen sabluuna. Mutta H:n arkijärkeilylle, “tuntemattomassa maastossa liikkuminen yleensä edellyttää karttaa” (KK, s. 31.), on huomautettava, että tuntemattomassa maastossa liikkuvat yleensä valloittajat, ja riippuen kartasta myös tuon “maaston” tällaamisen ja raiskauksen asteet vaihtelevat. H on myös vakuuttunut, että “kartan avulla ei eksy” (KK, s. 32), johon voidaan lisätä, että vain karttaa tuijottava ei koskaan näe maastoa ja kulkee aina sinne mihin oli alunperin ajatellutkin. Sitä paitsi itse kylmän sodan kartta, jota H ylistää oman aikansa hyvänä karttana, johti lukuisiin eksymiisiin ja täydellisiin historiallisen maaston virhearvioiteihin. Vietnamin sodan vanhana kommentoijana H:n pitäisi tietää, kuinka juuri historiallisen maaston virheellinen tuntemattomuus johti Yhdysvaltojen sodanjohdon kriisiin, kun Pentagon luotti erilaisiin abstrakteihin kylmän sodan strategianlaitoksilla tuotettuihin yksinkertaisiin tähtikart-

toihin, joilla ei ollut mitään tekemistä konkreettisen maaston kanssa. Ja eikö itse Amerikan suuren vihollisen ongelma ollut luottaminen yksioikoiseen sosialistisen historian kartastoon, jonka piti osoittaa kulakit ja vähän muutkin raiwaava valtatie maailmanhistorian maastossa. Historiallisen maaston analyysin sijaan H:n “tähtiteorioiden” todellinen toive näyttääkin olevan oma “horoskoopikartta”, joka pelastaisi Harvardin kv-politiikan professorin identiteetin, samalla pelastaen kulttuurisen vihollisen markkinoinnillaan Yhdysvallat sisäpoliittisesta kulttuurin sekouituksesta ja tarjoaisi ratkaisun tämän globaaliin identiteettikriisiin.

Uusi anonymi vihollinen, kansainvälinen terroristi, on kuitenkin monopolisoinut Yhdysvaltojen ulkopoliittiset markkinat ja tarjonnut apua sen identiteettikriisiin. Välittömästi syyskuun 11. iskun jälkeen surun keskeltä alkoi pilkistää uusi nationalistinen entusiasmia ja eräänlainen helpotus siitä, että nyt ainakin tiedämme keitä olemme ja kuka on vihollisemme. Bushin tulkinnaassa tässä suhteessa hyökkäys osoitti, että hyvää voi syntyä pahasta (tosin Bushin kenties oli mielessä myös nousevat kannatusluvut). Kansainvälisen terrorismin varaan luotu uusi kansainvälisen politiikan paradigma näyttää kuitenkin panevan H:n kartaston ainakin virallisesti viralta. H:n kartasto yritti nimittäin luoda paradigman, jossa voitaisiin pelata vanhoilla kv-politiikan strategioilla ja taktiikoilla sekä perustaa kansainvälinen rauha konfliktuaalisten voimien tasa-painoon. Tässä suhteessa ainoa paradigman uutuus oli asettaa kulttuuriset suuralueet valtioiden tilalle. Uusi

globaali terrorisminvastainen sota taas hylkää vanhat kv-politiikan topologiset strategiat ja rajalinjojen poliittisen valtapelin uudella rajoja tuntemattomalla globaalien kontrollien yksioikoisella vaatimuksella. Siinä tavoitteena ei ole tasapainoon perustuva rauha, vaan kontrollin takaama turvallisuus, joka voidaan taata vasta viimeisimmänkin terroristin kuoltua sukupuuttoon. Siirrosalueiden geopolitiikan ja rajalinjojen vetämisen sijaan uudessa paradigmassa on kyse sekä geopolitiittisesti että ajallisesti rajattomasta ja paikattomasta politiikasta. Territorialisoitujen strategian sijaan se koostuu pikemminkin de-territorialisoiduista taktiikoista, konfliktinhallinnan sijaan vaarojen ennaltaehkäisyä, mahdollisen sijaan virtaalisesta, makrostrategioiden pelitilojen sijaan globaalien kontrollin lukemattomista mikrostrategioista, kulttuurien taistelujen sijaan verkostojen jäljittämisestä ja niin edelleen.

Mutta entä sitten Huntingtonin suuri huoli eli identiteetti? Huntington olisi halunnut palauttaa terroriistin kulttuuriseen identiteettiin, tiettyä kulttuuria (islam) edustavaan terroristiin, mutta vaikka näin käytännössä onkin, niin sodan virallinen vihollinen on juuri kaikesta historiasta ja kulttuurista erotettu abstrakti terroristi. Jos oletamme, ettei kyse ole vain “kiertävästä merkityksellistäjästä”, joka voidaan liimata jokaiseen viholliseen, niin meidän on kysyttävä, minkälaisen identiteetin muodostaja tämä itsessään identiteettiton ihmiskunnan vihollinen on. Itse asiassa tälle hahmolle ei ole annettu positiivista sisältöä, vaan se on määritetty puhtaaksi viholliseksi puhtaan negaation kautta. Yhdysval-

tojen ulkopoliittisessa diskurs-
sissa terroristi on määritetty
haluksi negatoida ihmiskun-
nan järjestys, mikä taas antaa
Yhdysvalloille identiteetin tuon
negaation kaksoisnegaationa.
Näin Yhdysvallat löytää iden-
titeettinsä globaalina järjes-
tysmiehenä, joka käyttää jär-
jestynyttä väkivaltaa järjesty-
mätöntä väkivaltaa vastaan ja
jossa jokainen näiden glo-
baalien poliisitoimien kriitik-
ko voidaan nähdä kv-rikollis-
ten suojelijana ja ihmiskun-
nan itsensä järjestyksen vas-
tustajana. Huntingtonin tap-
pioksi uuden paradigman
double bind -diskurssi ei ole
vain huomattavasti tehok-
kaampi ulkopoliittinen kiris-
tysase kuin Setä Samuelin
omat varoitukset länsimai-
sesta moraalisesta perikados-
ta, vaan se mahdollistaa myös
H:n kaipaaman suuremman
sisäpoliittisen etnisten ryh-
mien kontrollin, vaikka kor-
vaakin globaalin identiteetti-
politiikan moraalipsykologian
teknisellä globaalilla identi-
fioimisen politiikalla.

Markku Koivusalo

v i i t t e e t

1. Vapaasti suomennettuna: "Vi-
hollinen on meikäläisyyden
oman kysymyksen hahmo."
2. "Poliittinen maailma on pluri-
versum eikä universum."